

2. Каган М.С. Музыка в мире искусства / М.С. Каган. – СПб. : Ut, 1996. – 232 с.
3. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта Україна, 2008. – 274 с.

The article outlines the features of acmeological approach to the formation of professional mastery of future Music teachers. The acmeological approach has the system character involving the study of the objects as systems and the coordinated use of various scientific approaches, namely: system-holistic, personal-psychological, professional-pedagogical, activity-creative and axiological. Acmeological context allows to explore the Music teacher's professional mastery as a pedagogical system and to determine the ways of its improvement.

The implementation of the acmeological approach to the professional training of future teachers, the main purpose of which is in their mastering by the active strategies of creative self-realization in the process of achieving their professionalism, is carried out by means of the application of acmeological educational technologies. They contribute to the intensification of the students' internal potential (the motivation and target sphere of their personality, abilities, volitional qualities, self-consciousness) as a condition of the individual's ascent to his acme-level.

Being in close interaction with other approaches, acmeological approach gives the heuristic opportunities for the personal development of future Music teachers. First of all, it is the integration and differentiation of the teacher's personality, the ratio of activity and personal determinants of his development and formation in the process of productive activity.

The determination of the essence of methodological approaches to the identified problem predicts the effectiveness of further solving of the problem of forming future Music teachers' professional mastery, in particular as the leaders of school choir collectives.

Key words: *acmeology, future teachers of Music, professional mastery, scientific approaches.*

УДК 378.016:784]:316.7

Наталія Косінська
Nataliia Kosinska

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СЦЕНІЧНО-ОБРАЗНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

THE PECULIARITIES OF FORMING STAGE-SHAPED CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART IN THE PROCESS OF VOCAL TRAINING

У статті висвітлено особливості формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці, визначено мету та завдання, розкрито сутність понять і визначено їх вплив у навчальному процесі.

Ключові слова: *вокальні здібності; особливості формування; майбутні вчителі музичного мистецтва; навчальний процес; процес вокальної підготовки; вокальна майстерність; імпровізація; вокальна техніка; артистизм.*

Необхідність модернізації системи вищої освіти в логіці культурологічного підходу зумовлена потребами сучасного, мінливого суспільства з підготовки спеціалістів, що володіють високим рівнем загальної та професійної культури. В зв'язку з цим зростають вимоги до

професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, до їхньої музично-педагогічної культури, складовою якої є і сценічно-образна культура.

Сценічно-образна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва – це поєднання духовних, морально-етичних та фізичних якостей особистості вчителя, які спрямовані на оволодіння музичним мистецтвом у навчальному процесі, в концертно-виконавській діяльності, а також сприяє особистісному та професійному розвитку. Сценічно-образна культура – це інтегральна особистісна якість, сформовані професійні компетенції, здібності та якості, творчий підхід та виконавська майстерність у галузі вокального мистецтва.

Головним завданням вокальної підготовки у вищій школі, є не стільки навчання музики, скільки вплив через музику на весь духовний світ майбутніх учителів. Викладач має розвинути чутливість до цього виду мистецтва, ввести у світ добра і краси, відкрити в музиці животворне джерело людських почуттів і переживань.

Відповідно аналіз особливостей формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики визначається формуванням певних особистісних і професійних якостей, з-поміж яких нами виокремлено: музичність, музичне сприймання, комунікативність, емпатія, креативність, рефлексія, музична пам'ять, вокальна техніка, творча активність, артистизм, імпровізаційність, професійне мислення і самосвідомість, інтерес до професії тощо.

Робота над визначеною темою статті зумовила необхідність вивчення та аналізування наукової літератури, яка склала теоретичну базу дослідження. У педагогічному дискурсі української і зарубіжної науки наявний спектр досліджень, які дозволяють цілісно проаналізувати сутність поняття “сценічно-образна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва”, визначити методологічні засади та особливості формування означеної якості у процесі вокальної підготовки.

З-поміж досліджень виокремимо праці науковців, педагогів, у яких: розкривається сутність культури як історично зумовленого феномена людства: Є. Абдуллін [1], М. Каган [5] та інші; виявлено специфіку взаємодії культури як соціально-історично сформованого явища та освіти: В. Сластьонін [10], В. Андреев [2], та інші; обґрунтовано теоретико-методологічні засади мистецької освіти: О. Олексюк [7], О. Рудницька [9], О. Ростовський [8] та інші; проаналізовано особливості професійної підготовки майбутнього вчителя музичних дисциплін: Л. Дмитрієв [4], Г. Ципін [13] та інші; визначено сутність формування професійної компетентності вчителя, зокрема вчителя музичного мистецтва: Л. Аржачникова [3], Б. Теплов [11], Ю. Цагареллі [12] та інші; досліджено специфіку формування різних видів професійної культури майбутнього вчителя музики: Н. Мозгальова [6] та інші.

Метою статті є визначення особливостей формування сценічно-образної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки, розкриття їх суті та вплив на професійне становлення майбутніх учителів музичного мистецтва, аналіз наукових підходів до організації цієї діяльності.

Основні завдання статті: проаналізувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці; визначити та розкрити сутність особливостей формування сценічно-образної культури в процесі вокальної підготовки; обґрунтувати вплив особливостей на фахове становлення майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зміст вокальної підготовки студентів у вищих навчальних закладах спрямований на формування професійних якостей співака-виконавця, педагога-музиканта, його художньо-естетичних смаків, здатності до творчої діяльності в педагогіці та мистецтві. Навчання вокаліста неможливе без засвоєння низки понять, у яких відображаються і закріплюються об'єктивні відношення взаємозалежних елементів вокальної та загальної педагогіки, основ вокальної методики і вокального виконавства, а також їх зумовленість усією системою навчання.

Визначення сутності базових понять дослідження проблеми формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва уможливорює визначення

особливостей вокальної підготовки, що полягає у формуванні необхідних особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця.

З-поміж ключових якостей майбутнього вчителя музики більшість науковців, представників мистецької освіти вирізняють музичність як особистісну якість, яка виявляється у здатності до спілкування з музикою, емоційного її сприйняття, розвитку музичного слуху, пам'яті, мислення, музичній потребі, прагненні до успішного володіння різновидами музичної діяльності. Зокрема Б. Теплов слушно вважає, що провідною ознакою музичності є переживання музики як вираження певного змісту. Здатність емоційно відгукуватися на музику є головною ознакою музичності” [11, с. 53].

Специфічною якістю, яка є важливою у формуванні сценічно-образної культури вчителя музичного мистецтва, є імпровізаційність, що визначає здатність до музичного виконавства, виявом музичної культури педагога. Імпровізаційність передбачає усвідомлення змісту музичного твору, реалізацію специфічних музичних прийомів для його втілення, що зумовлює передавання і розкодування смислів художніх образів. На переконання Н. Мозгальнової, на якість виконавської імпровізації впливають особливості виконавського стилю, традиції та настанови виконавських шкіл, де відбувалось становлення особистості імпровізатора, досвід сприйняття музики, отриманий ним за життя” [6, с. 58]. Означена якість залежить від втілення композиторського задуму через посередництво образної системи твору, реалізується у процесі виконавської художньої творчості, розвитком інтуїції, життєвого досвіду, чуттєвістю музичного сприйняття.

Вагомою особливістю вияву сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики є здатність до музичного сприймання, що насамперед пов'язано з інтерпретацією музичних, художніх образів, трактування образної системи музичних творів на основі власного життєвого, професійного досвіду. О. Ростовський слушно вважає, що “чим більшу цінність має мистецтво, зокрема музика, для особистості, тим повніше актуалізується її естетичне ставлення до неї у процесі сприймання. Тому музичне сприймання супроводжується почуттям переживання цінності, воно цінніше за своєю природою [8, с. 21]. Відповідно необхідність володіння високим рівнем сценічно-образної культури становить необхідну умову ціннісного музичного сприйняття, розкодування образів музичних творів, що ретранслюється у процесі професійної діяльності.

Слушною у цьому контексті є думка О. Рудницької, яка вважає, що “у ході свідомого музичного сприйняття перетворення звукового потоку в образі свідомості є лише першим щаблем, який необхідний для переходу до наступних ступенів категоризації отриманої музичної інформації, осягнення смислової концепції твору, його художнього змісту” [9, с. 28]. Відповідно розкодування смислового навантаження музичних творів у процесі професійної діяльності вимагає від вчителя музичного мистецтва володіння інтерпретаційними уміннями, світоглядними цінностями, спектром професійних і особистісних якостей, які сприяють глибокому декодуванню музичної образної палітри.

У процесі вокальної підготовки формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва має відбуватися з урахуванням здатності до художньої інтерпретації, що зумовлено необхідністю декодування образної системи твору і ретрансляцією її смислової насиченості у педагогічній діяльності. Як вищий вид виконавської творчості, інтерпретація, на переконання Н. Мозгальнової, є “опредмеченим” виконавським трактуванням, творчим виявом виконавського процесу і його специфічним результатом, що синтезує стильові особливості різних епох, абстрагування виконавця від домінуючого стильового напрямку, дозволяє виявити жанрово-стильові особливості музики [6, с. 58]. Як ознака сформованості сценічно-образної культури вчителя музики, художня інтерпретація полягає у розкритті виражальних можливостей музичного твору, в інтерпретаційному аналізі музичного твору, що передбачає вибудовування смислової палітри художнього образу. На думку О. Олексюк, “інтерпретування – не тільки інтелектуальний рівень осягнення світу особистістю, але і

духовний”, що дозволяє “розширити і поглибити розуміння творчого начала процесу інтерпретування музичного твору” [7, с. 13].

Для формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики важливе значення має музична пам'ять, що визначається науковцями як здатність людини до запам'ятовування, збереження у свідомості і наступному відтворення музичного матеріалу [12, с. 151].

Важливою якістю майбутнього вчителя музики, яка свідчить про рівень його сценічно-образної культури, є вокальна майстерність. Л. Дмитрієв розглядає вокальну майстерність як володіння комплексом вокальних і професійних навичок та умінь підпорядковувати їх творчій меті. Відповідно учений акцентує увагу на розвитку вокальної техніки “як результату утворення різних зв'язків у мовленнєвому аналізаторі, які виникають для здійснення будь-якого виконавського завдання. На переконання вченого, саме звукові музичні образи зумовлюють вибір прийомів, технічних засобів для звукового втілення. За цих умов техніка буде реалізовуватись як втілення визначених музично-виконавських завдань. Саме тому процес вокальної підготовки не можна звужувати лише до формування вузькопрофесійних навичок. Завдання викладача вищого навчального закладу – розвинути музичність, артистизм, навчити розуміти музичне мовлення, пробудити творчу фантазію [4, с. 67-90].

У процесі формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики чільне місце відведено формуванню креативності – особистісної і професійної якості, яка характеризується здатністю до творчого саморозвитку, що виявляється в активізації процесів “самості”, з-поміж яких провідними є самопізнання, творче самоствердження, самокерування, творча самореалізація та самовдосконалення. На основі креативності формується своєрідна парадигма професійної, зокрема й вокальної, підготовки вчителя, яка передбачає реалізацію таких положень: 1) усвідомлення самоцінності кожної особистості, її унікальності; 2) невичерпність можливостей розвитку кожної особистості, зокрема творчого саморозвитку; 3) пріоритет внутрішньої свободи – свободи для творчого саморозвитку у співвідношенні зі свободою зовнішньою; 4) розуміння генези творчого саморозвитку як інтегральної характеристики “самості”, системотворчими компонентами якої є самопізнання, творче самовизначення, самокерування, творча самореалізація, самовдосконалення [2, с. 259-260].

О. Рудницька акцентує увагу на тому, що креативність є здатністю особистості до творчого спілкування з мистецтвом, об'єктивне бачення світу. Розвиток креативності вчителя значною мірою залежить від його професійної самосвідомості, що є тією “інстанцією”, в якій відбувається оцінка існуючих досягнень, планування напрямів саморозвитку, його здійснення [9, с. 28]. Адже вплив на особистість учня відбувається через власний життєвий і професійний приклад, через спектр педагогічних методів, форм, засобів, технологій. У креативності, яка виявляється в інтерпретації художнього образу на сцені, під час викладання музичних дисциплін тощо, втілюється загальна культура особистості, світоглядні орієнтири, індивідуальні здібності.

Відповідно педагогічний процес пов'язаний з постійним творчим пошуком. При цьому творчий процес набуває двостороннього вияву: з одного боку, творчість вчителя, з іншого – у результаті педагогічної дії відбувається стимулювання творчої діяльності майбутніх вчителів. Саме тому вчитель має володіти творчою активністю – найбільш значущою якістю вчителя музики, яка формується у процесі вокальної підготовки, виконавської діяльності, що, на думку Л. Арчажникової, “створює вагомні можливості для розкриття індивідуальних творчих особливостей, розвитку самостійності, активізації минулого естетичного досвіду, виявлення відповідних асоціативних зв'язків” [3, с. 25]. У цьому контексті вчитель музичного мистецтва, володіючи високим рівнем сценічно-образної культури, є виконавцем-інтерпретатором, що вимагає від нього творчої активності, емоційно-естетичного сприйняття дійсності, цілісних світоглядних орієнтирів. Адже, на думку О. Олексюк, “оскільки інтерпретація музичного твору є органічною іманентною сутністю музично-виконавської творчості, у сучасному її розумінні вона являє собою логічний природний ґрунт як діяльність і середовище для якнайбільш

успішного формування професійних умінь майбутнього музиканта-виконавця у фаховій підготовці” [7, с. 13].

Важливою особливістю формування сценічно-образної культури вчителя музики є набуття здатності педагога до артистизму, що розглядається вченими як сукупність якостей, які необхідні вчителю для реалізації професійних функцій, вияву педагогічної і виконавської майстерності, професійної культури. Адже вчитель має володіти артистизмом, що ставить його на один щабель з актором. На думку Ю. Цагареллі, першорядне значення для майстерності актора мають такі якості, як: сценічне перевтілення, сценічне розуміння і сценічний рух [12, с. 151].

Артистизм учителя музики полягає у здатності передавати емоційно-естетичну, душевну енергетику майбутнім учителям через посередництво яскравого, творчого характеру виконання, передавання художнього образу крізь призму власного емоційного, інтелектуального, естетичного досвіду. Важливе значення має артистичний стиль виконання музики, через який, на переконання Е. Абдулліної, “слухачі заряджуються музикою, розвиваючи при цьому свою емоційність, яка набуває з року в рік завдяки прикладу вчителя більш естетичного характеру” [1, с. 153-155]. У цьому процесі особливе значення має виявлення артистизму у процесі втілення художнього образу, у якому синтезується ідейний задум, композиторський талант, художнє сприймання й образне обрамлення самого твору.

Професійно значущою якістю вчителя музики у вияві сценічно-образної культури у професійній діяльності, що виражає його здатність до розуміння і співпереживання почуттям, думкам, очікуванням і прагненням співрозмовників до спілкування, налагодження духовного контакту з людьми, душевність, сердечність, володіння способами вираження емоцій через тембр голосу, вибір відповідних до ситуації тембру, інтонування, пауз тощо, є емпатійність. Здатність вчителя музики до емпатії у процесі спілкування з музикою зумовлює її розвиток в майбутніх вчителів. Вчитель музичного мистецтва у процесі виконання музики, інтерпретації художніх образів може розкрити слухачам найтонші почуття і художні смисли. Висока сценічно-образна культура вчителя здатна викликати душевне переживання, дозволяє залучити до одвічних світоглядних цінностей добра і краси. Досліджуючи особливості музичного сприймання твору особистістю, О. Рудницька акцентує увагу на взаємозв'язку зі здатністю до емпатії, переживанням як єдино можливої основи спілкування з мистецькими творами, що передбачає: “перцептивне сприйняття музичних звучань, їх слухове розрізнення; аналіз виразно-сислового значення музичної мови, її розуміння; естетичну оцінку емоційно-образного змісту музики, її інтерпретація” [9, с. 28].

З поміж особливостей формування сценічно-образної культури вчителя музики ключове значення має професійне мислення і самосвідомість, яке науковці розглядають як синтез художнього і наукового аспектів мислення, педагогічних і психологічних особливостей особистості. На думку Г. Ципіна, сутність педагогічного мислення полягає у проектуванні, реалізації й аналізі музично-педагогічного процесу [13, с. 13]. У контексті проблеми формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музики його спрямованість особистісно професійної позиції залежить від ефективності вокальної і педагогічної підготовки, адекватної самооцінки здібностей, знань, умінь, його ставлення до музично-педагогічної діяльності, реалізації педагогічних принципів.

Професійна спрямованість вчителя музики, його рефлексивне сприйняття музичного матеріалу зумовлені інтересом до професії, педагогічним покликанням, професійно-педагогічними прагненнями. Основою педагогічної спрямованості є інтерес до професії вчителя, що, на думку В. Сластьоніна, виявляється у позитивному емоційному ставленні до дітей, до їхніх батьків, а також до педагогічної діяльності загалом і до конкретних її різновидів, у прагненні набувати професійні знання й уміння [10, с. 28].

У процесі формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва актуалізується проблема комунікативності майбутнього фахівця, що пов'язано з набуттям ціннісної свідомості, формуванням світовідчуття і світорозуміння, “особистісних

смислів”, які розвиваються на основі переживань, рефлексії, емпатійності, що виявляється у інтерпретації і сприйняття творів музичного мистецтва. М. Каган пояснює цю якість вчителя на основі діалогової природи музики, виокремлюючи такі форми музичного діалогу: “Це взаємодія у процесі ансамблевого виконання (дует, тріо, квартет, концерт); творча імпровізація, що передбачає взаємодію творця й співавтора-інтерпретатора, процес сприйняття музики реципієнтами” [5, с. 153-155]. Адже у процесі сприймання й інтерпретації образу беруть участь твір і слухач, досвід, закріплений у художньому світі твору, і досвід виконавця чи слухача.

На нашу думку, за допомогою особливостей, перерахованих у нашій статті, викладач у процесі вокальної підготовки має сформувавши у майбутнього вчителя музичного мистецтва світоглядні цінності, інтерпретаційні уміння, сценічну майстерність, які шляхом застосування вокальної техніки мають сприяти розкриттю образної системи музичного твору. Вчитель музичного мистецтва через розвинену власну сценічно-образну культуру стає посередником у процесі інтерпретації художнього образу, що формує ціннісне уявлення майбутніх вчителів музичного мистецтва про світоглядні, мистецькі цінності. Особливості формування сценічно-образної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва спрямовують на постійне самовдосконалення, творче самовираження через втілення художнього образу в процесі вокально-педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Абдуллина Э.Б. Теория музыкального образования : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Э.Б. Абдуллина, Е.В. Николаева. – М. : Издательский центр “Академия”, 2004. – С. 188.
2. Андреев В.И. Педагогика высшей школы. Инновационно-прогностический курс : учеб. пособ. / В.И. Андреев. – Казань : Центр инновационных технологий, 2008. – С. 259–260.
3. Арчажникова Л.Г. Профессия–учитель музыки: кн. для учителя / Л.Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – С. 25.
4. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики / Л.Б. Дмитриев. – М. : Музыка, 2007. – С. 67-90.
5. Каган М.С. Мир общения: проблема межсубъектных отношений / М.С. Каган. – М. : Политиздат, 1988. – С. 153–155.
6. Мозгальова Н.Г. Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики: монографія / Н.Г. Мозгальова. – Вінниця : ТОВ “Меркьюрі-Поділля”, 2011. – С. 58.
7. Олексюк О.М. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті : колект. монографія / О.М. Олексюк, М.М. Ткач, Д.В. Лісун. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 13.
8. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: навч.-метод. посіб. / О.Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 21.
9. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посіб. / О.П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 1998.–248 с., с. 28.
10. Слостенин В.А. Педагогика : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Слостенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; под ред. В.А. Слостенина. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – С. 28.
11. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей / Б.М. Теплов // Избранные труды. – М., 1985. – Т.1. – С. 53.
12. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: учеб. пособ. / Ю.А. Цагарелли. – СПб. : Композитор С-П., 2008. – С. 151.

13. Психология музыкальной деятельности: теория и практика : учеб.пособ. для студ. муз. фак. высш. пед. учеб. заведений / под ред. Г.М. Цыпина. – М. : Издательский центр “Академия”, 2003. – С. 13.

The article highlights the peculiarities of forming stage-shaped culture of future teachers of musical art in the process of vocal training. The state of the problem is analyzed through investigation in the pedagogical theory and practice, the goal and tasks are set out, the essence of concepts is revealed and their influence in the educational process is determined.

The content of the vocal training of students in higher educational institutions is aimed at the formation of the professional qualities of the performer singer, teacher-musician, his artistic and aesthetic tastes, the ability to creative activity in pedagogy and art. Training of the vocalist is impossible without the assimilation of a number of concepts in which the objective relations of the interconnected elements of vocal and general pedagogy, the foundations of vocal technique and vocal performance, and also their predestination by the whole system of learning, are reflected and fixed.

The main task of vocal training at higher school is not just the learning of music, but the impact of music on the whole spiritual world of future teachers. The teacher should develop sensitivity to this kind of art, bring into the world of goodness and beauty, open the life-giving source of human feelings and experiences in music.

Determination of the basic concepts essence of the formation of stage-shaped culture of the future teacher of musical art enables the definition of the characteristics of vocal training, which consists in the formation of the necessary personal and professional qualities of the future specialist.

In our opinion, with the help of the features listed in this article, in the process of vocal training the teacher should form a future teacher of musical art worldview values, interpreting skills, stage art, which, through the use of vocal techniques, should contribute to the disclosure of a figurative system of musical work. Through his own developed stage-oriented culture the teacher of musical art becomes an intermediary in the process of interpreting the artistic image that forms the valuable idea of future teachers of musical art about the worldview and artistic values.

The peculiarities of the formation of stage-shaped culture of the future teacher of musical art are directed to constant self-improvement, creative expression through the embodiment of the artistic image of the process of vocal activity.

Key words: *vocal skills; peculiarities of formation; future teachers of musical art; educational process; vocal skills.*

УДК: 37:786.2:7.077

Дмитро Кудрицький
Dmytro Kudrytskyi

ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА ПЕРІОДИЗАЦІЇ ДОРОСЛОГО ВІКУ В КОНОТАЦІЇ ФОРТЕПІАННОГО АМАТОРСТВА

PEDAGOGIC PROBLEM OF PERIODISATION OF ADULTHOOD IN THE CONCEPT OF AMATEUR PIANO TEACHING

Проблема визначення періодів дорослого життя зустрічається у багатьох наукових сферах. Навіть в одній галузі думки науковців часто є розбіжними. На перетині різних підходів автором запропоновані універсальні вікові категорії в ракурсі фортепіанного аматорського навчання, а також поставлені нові питання з визначеної проблематики.

Ключові слова: *фортепіанне аматорство, періодизація дорослого віку.*